

Mateusz Kowalewski
Uniwersytet Szczeciński
ORCID: 0000-0003-0996-8432
mateusz.kowalewski.us@gmail.com
<https://doi.org/10.34858/api.1.2022.4>

Ochrona prawna mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce – zagadnienia podstawowe

Abstrakt

Artykuł ma na celu ustalenie, jaka jest ochrona prawna mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Tezę wyjściową badań stanowi stwierdzenie, że polityka ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych pozostaje obszarem stale rozwijającym się i ma charakter dynamiczny. W przypadkach badania określonych zjawisk prawnych i potrzeby ich jednoczesnej kwalifikacji zostały zawarte odwołania przede wszystkim do istniejącego już zasobu znanych instytucji z nadzieją znalezienia takich, które mogłyby pomieścić badany fragment rzeczywistości prawnej. W artykule zatem prowadzone są rozważania, na ile przydatna w odniesieniu do grup mniejszości narodowych jest np. koncepcja niedyskryminacji, z założenia której wynika, że utworzenie szczególnych regulacji umożliwia realizację określonej ochrony praw mniejszości oraz w jaki sposób ustawodawca zróżnicował mniejszości narodowe i etniczne. Jako metodę badawczą przyjęto analizę materiału normatywnego, głównie prawa polskiego oraz stanowiska polskiej doktryny. Za przyjętym rozwiązaniem przemawia to, że zagadnienie mniejszości narodowych jest swoistym modelem polskim, opartym na określonym podłożu historycznym, mimo iż aktualnie mniejszości narodowe nie są zjawiskiem licznie występującym w Polsce (artykuł został napisany w latach 2020–2021, aktualnie w Polsce, z powodu wojny na Ukrainie, przebywa około 3 milionów obywateli Ukrainy). Przedmiotem analizy jest także orzecznictwo Sądu Najwyższego i Trybunału Konstytucyjnego, głównie dotyczące interpretacji zagadnienia odnoszącego się do praw mniejszości narodowych.

Uwagi wstępne

Przyjęty temat badawczy wymaga przede wszystkim zdefiniowania pojęcia mniejszości narodowych. Kategoria ta nie jest jednolita. Zdaniem Janusza Kochanowskiego:

współcześnie nie ma legalnej, tj. powszechnie uznawanej w stosunkach międzynarodowych, definicji mniejszości. Taki stan rzeczy spowodowany jest tym, że w odróżnieniu od obywatelstwa, które jest jednoznacznie określane przez prawo, narodowość jest stanem świadomości każdego człowieka i wynikającą z tego stanu identyfikacją z określoną grupą etniczną¹.

W piśmiennictwie podkreśla się, że także główne dokumenty prawa międzynarodowego, dotyczące ochrony praw człowieka, zazwyczaj nie wyjaśniają tego pojęcia. Funkcjonowanie różnych kulturowych wspólnot, posiadających odrębne tożsamości, w obrębie jednej organizacji państwowej zawsze powoduje pewne napięcia między poszczególnymi wspólnotami, a ich łagodzenie polega na zapewnieniu praw mniejszości, chroniących je przed dyktatem większości².

Próba zdefiniowania samego pojęcia „mniejszości” ma za zadanie dookreślenie treści, charakteru i sposobu rozwiązań, które w praktyce służyłyby zapewnieniu osobom należącym do różnych mniejszości (np. narodowych, etnicznych, religijnych, językowych) poszanowania ich odrębności w kontekście realizacji powszechnie chronionych wolności i praw jednostki. Współcześnie chodzi już nie tylko o potwierdzenie, że każdy człowiek może na takich samych zasadach korzystać z poszczególnych wolności oraz praw, ale przede wszystkim o wskazanie mechanizmów zapewniających równość szans w zakresie ich stosowania³.

Powszechnie uważa się, że pojęciem „mniejszości narodowej” określać można wszystkie grupy etniczne i narodowościowe, które nie posiadają na obszarze danego państwa własnej państwowości oraz charakteryzują się rozwiniętym poczuciem odrębności etnicznej i dążące do jej utrzymania poprzez różne środki, takie jak: pielęgnacja wymowy języka, tradycję, wierzenia oraz wszelkie inne formy czynnego uwydatniania i demonstrowania tej odrębności⁴. Definicja podkreśla wyraźnie konieczność aktywnego uczestnictwa mniejszości w kształtowaniu obrazu swojej grupy. Przynależność ta nie opiera się jedynie na subiektywnym odczuciu, ale musi być uzasadniona również obiektywnymi kryteriami⁵. Sąd Najwyższy w

¹ J. Kochanowski, *Prawa mniejszości narodowych i etnicznych w praktyce*, www.brpo.gov.pl/index.php?md=1630 [dostęp: 4.11.2019].

² A. Krasnowolski, *Prawa mniejszości narodowych i mniejszości etnicznych w prawie międzynarodowym i polskim*, Opracowania Tematyczne 599, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Warszawa 2011, s. 4.

³ M. Jabłoński, *Aktualne problemy ochrony wolności i praw mniejszości w Polsce i na świecie*, Wrocław 2017, s. 18.

⁴ J. Byczkowski, *Mniejszości narodowe w Europie 1945–1974*, Opole 1976, s. 21.

⁵ T. Białek, *Międzynarodowe standardy ochrony praw mniejszości narodowych i ich realizacja na przykładzie Białorusi, Litwy i Ukrainy*, Warszawa 2008, s. 80.

swoim orzecznictwie zauważył, że nie są wystarczające dla wyodrębnienia narodu określone odrębności wynikające z kultury i regionalnej gwary⁶. Zdaniem Sądu nie można także deklarować przynależności do narodu, który nie istnieje⁷. Wolność wyboru narodowości może być realizowana tylko w odniesieniu do narodów obiektywnie istniejących jako ukształtowanych w procesie historycznym⁸.

Definicja legalna mniejszości narodowych i etnicznych

Jedynym aktem prawnym, w którym zawarto legalną definicję mniejszości narodowej i mniejszości etnicznej, jest Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Definiuje ona w art. 2 i 3 oba wymienione terminy. W praktyce pojęcia mniejszości narodowej i etnicznej różnią się tylko w jednym punkcie⁹. Zgodnie z art. 2 Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym mniejszość narodowa to grupa obywateli polskich, która spełnia następujące warunki:

- 1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
- 3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
- 4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
- 5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
- 6) utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie;

Zgodnie z powyższą definicją za mniejszości narodowe w Polsce uznaje się mniejszości: białoruską, czeską, litewską, niemiecką, ormiańską, rosyjską, słowacką, ukraińską, żydowską.

Z kolei w kwestii mniejszości etnicznych ustawodawca definiuje je następująco. Stanowi ją grupa obywateli polskich, która spełnia następujące warunki:

- 1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub

⁶ Wyrok SN z dnia 5 grudnia 2013 r., III SK 10/13, OSNP 2015, nr 1, poz. 17.

⁷ Postanowienie SN z dnia 14 lutego 2007 r., III SK 20/06, OSNP 2008, nr 3–4, poz. 54.

⁸ Postanowienie SN z dnia 18 marca 1998 r., I PKN 4/98, OSNAPiUS 1999, nr 5, poz. 170.

⁹ T. Gardocka, D. Jagiełło, *Pojęcie mniejszości narodowych w prawie polskim a rzeczywistość społeczna*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2018, t. 18, s. 151.

tradycją;

- 3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
- 4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty etnicznej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
- 5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
- 6) nie utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

Zgodnie z tym za mniejszość etniczną w Polsce uznaje się mniejszości: karaimską, łemkowską, romską i tatarską¹⁰. Wynika z tego, że jedyna różnica polega na tym, że mniejszość narodowa musi utożsamiać się z narodem zorganizowanym we własnym państwie, mniejszość etniczna zaś nie. Nie musi z tego względu, że nie ma takiego państwa narodowego¹¹. Dodatkowo art. 4 Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych stanowi o tym, że każda osoba należąca do mniejszości ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociąga za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków¹².

Konstytucyjne gwarancje ochrony mniejszości narodowych i etnicznych

Ustawodawca w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej osobno wymienia mniejszości narodowe i mniejszości etniczne. Należy to interpretować w ten sposób, iż pojęciom tym trzeba nadawać odrębne znaczenie, jednocześnie biorąc pod uwagę, że status obu jest uregulowany analogicznie¹³. Nie można zatem na podstawie samej konstytucji formułować tezy o jakiegokolwiek przewadze którejś z tych grup. Ustawodawca uznał generalnie, że kryteria wyróżniania mniejszości narodowych i etnicznych są w zasadzie analogiczne¹⁴. Należy podkreślić, że w przypadku niektórych grup etnicznych mamy do czynienia ze zjawiskiem zamkniętej przynależności, która jest tylko pochodną urodzenia. Podejście takie może prowadzić do nadmiernego rygoryzmu ze strony władz publicznych. Stąd też trudno je w czystej postaci akceptować. Konstytucja RP nie rozwiązuje jednoznacznie tego problemu, jednak można uznać, że najbardziej odpowiednie jest podejście mieszane. Zasadę stanowi przyjęcie za miarodajne stanowiska samej osoby zainteresowanej, z takim ograniczeniem, że

¹⁰ Art. 2 ust. 2 i 3 z Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. z 2017 r., poz. 823).

¹¹ T. Gardocka, D. Jagiełło, *Pojęcie mniejszości narodowych...*, s. 151.

¹² Art. 4 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym.

¹³ Por. P. Czarny, *Komentarz do art. 35 Konstytucji RP*, [w:] M. Safjan, L. Bosek, *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016, Legalis (el.).

¹⁴ Ibidem.

określona grupa narodowa lub etniczna musi formalnie występować oraz funkcjonować¹⁵.

Zgodnie z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wszyscy są równi wobec prawa. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny¹⁶. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego przyjęto, że:

równość w stosowaniu prawa oznacza nakaz równego traktowania przez władze publiczne w indywidualnych przypadkach adresatów norm prawnych, uznanych przez prawodawcę za podmioty podobne, czyli zaliczone do danej klasy (kategorii) istotnej. Oznacza to pomijanie w procesie stosowania prawa cech i sytuacji, które w świetle prawa są nieistotne, jak również prowadzenie postępowania w sposób rzetelny i bezstronny¹⁷.

Zasadny jest pogląd reprezentowany przez Piotra Czarnego, iż:

brak równej ochrony cudzoziemców w hipotezie danej normy o charakterze konstytucyjnym lub ustawowym nie uchyla zastosowania do nich w określonej sytuacji nakazu ochrony ich godności. Cudzoziemcy są chronieni poprzez ogólny nakaz ochrony godności człowieka. Ponadto ich ochrona oraz zakaz ich dyskryminacji wynika z wiążącego Polskę prawa międzynarodowego również w zakresie, w jakim pozostaje to w zgodności z przepisami Konstytucji RP – z orzecznictwa międzynarodowego¹⁸.

Ustrojodawca w art. 35 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje, że Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Każda osoba należąca do mniejszości ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej lub nienależącej do mniejszości, a gdy określi się na przynależenie do mniejszości, Rzeczpospolita Polska zapewnia jej prawa gwarantowane w art. 35 Konstytucji. Wybór ten nie wywołuje żadnych konsekwencji, w tym zwłaszcza jakichkolwiek niekorzystnych. Dokonując go, dana osoba identyfikuje się nie z jakąś abstrakcyjną mniejszością, do której w subiektywnym przekonaniu należy lub którą pragnie stworzyć, ale z mniejszością rzeczywiście istniejącą¹⁹. Warto dodać, że zgodnie z innymi normami konstytucyjnymi, np. art. 51 ust. 1, do ujawnienia informacji o przynależności do mniejszości lub ujawnienia swojego pochodzenia narodowościowego lub języka można być zobowiązanym tylko na podstawie ustawy²⁰. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zakazuje

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

¹⁷ Wyrok TK z dnia 15 lipca 2010 r., K 63/07, OTK-A 2010, nr 6, poz. 60.

¹⁸ P. Czarny, *Komentarz do art. 35 Konstytucji RP*..

¹⁹ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, Legalis (el).

²⁰ Ibidem.

wyraźnie organom władzy publicznej nakładania na jakąkolwiek osobę podlegającą prawu Rzeczypospolitej Polskiej obowiązku ujawniania w jakimkolwiek sposób jej przekonań światopoglądowych, wyznaniowych lub religijnych. Pojęcie ujawnienia należy interpretować jako przekazywanie informacji we wszelkich możliwych formach, pozwalających na identyfikację tych przekonań. Uzyskanie wiadomości o tych przekonaniach przez władze publiczne nie może wywoływać żadnych skutków prawnych²¹.

Dodatkowo mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i tych służących ochronie tożsamości religijnej oraz uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej. Pojmowane ogólnie prawo mniejszości narodowych do tworzenia instytucji edukacyjnych, w szerokim rozumieniu, oznacza możliwość zakładania placówek oświatowych, czyli służących zdobywaniu wiedzy w sposób zorganizowany i według określonego programu²².

Prawo do nieskrępowanego wykonywania praktyk religijnych gwarantuje art. 53 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Traktuje ona wolność sumienia i religii jako wolność człowieka i gwarantuje ją wszystkim pozostającym pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej. Wolność sumienia oznacza autonomię jednostki w sferze poglądów filozoficznych, aksjologicznych, moralnych, a także politycznych i religijnych umożliwiającą jej określenie własnej tożsamości intelektualnej²³. Ustrojodawca w art. 35 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wyraża *expressis verbis*, że odrębność religijna jest jednym ze znaczących wyznaczników tożsamości mniejszości narodowych i etnicznych i nie należy traktować jej wyłącznie jako elementu kultury, obyczajów czy tradycji. Z komasacji treści zawartej w art. 35 ust. 2 i art. 53 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wynika, iż członkowie mniejszości narodowej posiadają także prawo do uzewnętrznienia zbiorowo własnych przekonań religijnych poprzez utworzenie kościoła lub nazwanego inaczej związku wyznaniowego łącznie z takim określeniem jego doktryny, które odpowiada ich szczególnej sytuacji oraz poglądom²⁴.

Trybunał Konstytucyjny z wolnością sumienia i religii połączył również ochronę uczuć religijnych, a w jednym z orzeczeń stwierdził, iż:

uczucia religijne, ze względu na ich charakter, podlegają szczególnej ochronie prawa. Bezpośrednio powiązane są bowiem z wolnością sumienia i wyznania, stanowiącą wartość konstytucyjną. Potwierdzają to także akty międzynarodowe [...]. Dlatego też działania

²¹ Ibidem.

²² P. Czarny, *Komentarz do art. 35 Konstytucji RP...*

²³ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej...*

²⁴ P. Czarny, *Komentarz do art. 35 Konstytucji RP...*

naruszające uczucia religijne mogą być przedmiotem zakazu ustawowego także wówczas, gdyby były podejmowane za pomocą środków służących realizacji wolności słowa²⁵.

W bezpośrednim związku z tą regulacją pozostaje konstytucyjna zasada równouprawnienia kościołów, przy jednoczesnym wyraźnym potwierdzeniu obowiązku bezstronności władz publicznych Rzeczypospolitej Polskiej w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych (art. 25 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej).

Z przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wynika także prawo do swobodnego posługiwania się językiem mniejszości w życiu prywatnym i publicznie. Art. 27 wspomnianego dokumentu stanowi, że w Rzeczypospolitej Polskiej językiem urzędowym jest język polski. Przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych. Dwustronne traktaty o przyjaźni i dobrosąsiedzkich stosunkach z Republiką Federalną Niemiec, Ukrainą, Republiką Białoruś i Republiką Litewską zapewniają prawo do pisowni imion i nazwisk w brzmieniu języka mniejszości²⁶. Dostrzegalne jest to, że powtarzalność w Konstytucji zasady równego traktowania, na gruncie poszczególnych praw i wolności, sama w sobie stanowi gwarancję praw mniejszości. Dotyczy to zwłaszcza tych praw, które z perspektywy dotychczasowych doświadczeń historycznych lub społecznych takich dodatkowych gwarancji wymagają²⁷. Sama Konstytucja RP skupia się zwłaszcza na prawach kulturalnych, ale prawa mniejszości nie ograniczają się wyłącznie do nich. Obejmują one m.in. także prawo do uczestniczenia w odpowiednim zakresie w politycznym procesie decyzyjnym. Mimo że ustawodawca milczy w tym przypadku, jest ono zapewnione na poziomie ustawowym i ten wychodzi poza dosłowne ramy art. 35 Konstytucji, wypełniając jednak sformułowaną w nim zasadę. Dzięki takim rozwiązaniom przedstawiciele mniejszości mogą i zasiadają w polskim parlamencie²⁸.

Ustawowe gwarancje ochrony mniejszości narodowych i etnicznych

Zgodnie z art.1 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu obywatelowi wolność sumienia i wyznania. Te zaś obejmują swobodę wyboru religii lub przekonań oraz wyrażania ich indywidualnie i zbiorowo, prywatnie

²⁵ Orzeczenie TK z dnia 30 stycznia 1991 r., K 11/90, OTK 1991, nr 1, poz. 2. Cyt. za: B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej...*

²⁶ M. Safjan, L. Bosek, *Konstytucja RP...*, s. 3.

²⁷ Ibidem, s. 4.

²⁸ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej...*

i publicznie²⁹. Dodatkowo ustawodawca w art. 2 gwarantuje takie prawa, jak tworzenie wspólnot religijnych (kościółów i innych związków wyznaniowych) w celu wyznawania i szerzenia wiary religijnej, posiadających własny ustrój, doktrynę i obrzędy kultowe. Przyznaje również swobodę, dzięki której, zgodnie z zasadami swojego wyznania, członek mniejszości ma prawo do uczestniczenia w czynnościach i obrzędach religijnych oraz wypełniania obowiązków religijnych (jak np. obchodzenie świąt religijnych). Zagwarantowane zostały także prawa do: przynależności do kościołów lub związków wyznaniowych, głoszenia swojej religii lub przekonania, a także wychowywania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem w sprawach religii oraz zachowywania milczenia w sprawach swojej religii lub przekonań³⁰. Należy też uznać, że w ramach prawa do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem rodzicom zapewnia się decydowanie o kierunku kształtowania postawy dziecka w kwestii przynależności narodowej i etnicznej, choć prawo to uwzględniać musi stopień dojrzałości dziecka oraz jego przekonania³¹.

Problem ochrony języka mniejszości jest jednym z bardziej kłopotliwych zagadnień związanych z prawnym statusem poszczególnych grup narodowych i etnicznych. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiąc, że językiem urzędowym w Rzeczypospolitej jest język polski, zastrzega równocześnie, że przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych. Dodatkowo w ustawie o języku polskim z 1999 roku zawarto rozwiązanie, że:

ustawa nie narusza przepisów ustaw o stosunku państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych, w szczególności dotyczących uprawiania kultu i praktyk religijnych, oraz praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym³².

Jednak wyjaśnienie, co oznacza i czym jest status języka urzędowego i jakie są tego konsekwencje prawne w relacjach obywatela z państwem, a także, w jakim stopniu oddziałuje to na prawo mniejszości narodowych do posługiwania się własnym językiem, odnaleźć można w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego³³. Ten stwierdził, że język polski posiada na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej status języka państwowego i nakłada „na wszystkie rządowe i samorządowe władze i urzędy administracyjne” obowiązek „urzędowania” w języku państwowym. Zdaniem Trybunału określenie statusu jakiegoś języka jako tego państwowego

²⁹ Art. 1 ust. 2 Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1153 ze zm.).

³⁰ Art. 2 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

³¹ P. Czarny, *Komentarz do art. 35 Konstytucji RP...*

³² T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 672.

³³ M. Saffjan, L. Bosek, *Konstytucja RP...*

oznacza, że ten jest podstawowym językiem komunikacji społecznej na obszarze danego państwa; językiem, którym posługują się organy państwa i obywatele³⁴. W państwach unitarnych język państwowy tożsamy jest z językiem narodowym. Określenie przez przepisy prawa statusu danego języka jako języka państwowego nie posiada jedynie charakteru deklaratoryjnego. Dla organów, urzędów i instytucji państwowych oznacza to nakaz posługiwania się tym językiem zarówno między sobą, jak i w stosunkach z obywatelami. Nie jest też konieczne prawne wyodrębnianie szczególnej postaci języka państwowego jako języka urzędowego, czy języka urzędowania jakiejś grupy organów państwowych, gdyż niezbędnym elementem statusu języka państwowego jest właśnie nakaz jego stosowania przez organy państwa w kontaktach między sobą i wobec obywateli, a więc przy realizacji ich kompetencji. Trybunał uznał jednak także, z zawartym powyżej zastrzeżeniem, że granicę stosowalności nakazu posługiwania się językiem polskim wobec obywatela wyznaczają konstytucyjne wolności i prawa obywatelskie. Obywatelowi, tam gdzie realizuje swoje podstawowe wolności i prawa, nie można nakazać stosowania się do norm nakazujących posługiwanie się językiem polskim³⁵. Zdaniem więc Trybunału obywatel polski niewładający językiem państwowym bądź odczuwający potrzebę zaimplementowania swojej odrębności etnicznej ma prawo używać języka ojczystego wszędzie tam, gdzie obowiązujące normy nie nakazują stosowania języka państwowego³⁶. Z perspektywy wprowadzanych regulacji można mówić o fundamentalnej zmianie w zakresie ochrony praw mniejszości, zwłaszcza gdy uwzględni się fakt, że do końca lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia istniało wyłącznie jedno rozporządzenie w tej kwestii, które odnosiło się do zasad nauki języka ojczystego dla młodzieży narodowości niepolskiej w szkołach podstawowych i liceach ogólnokształcących obowiązujące do 1992 roku³⁷. Nowe uregulowania prawne dotyczące mniejszości narodowych rozwijały również ich szczególne uprawnienia językowe³⁸.

Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym przyznała mniejszościom narodowym i etnicznym żyjącym w Polsce również inne uprawnienia, a mianowicie możliwość wprowadzania dodatkowych nazw miejscowości w języku mniejszości. Dwujęzyczne oznakowania stosowane są w wielu krajach, zwłaszcza Europy Zachodniej i Centralnej, w regionach zróżnicowanych narodowościowo. Tablice posiadające podwójne nazewnictwo napotkać można m.in. w Niemczech, Austrii, Belgii czy na

³⁴ Uchwała TK z dnia 13 maja 1997 r., W 7/96; Dz.U. Nr 53, poz. 346.

³⁵ Ibidem.

³⁶ M. Safjan, L. Bosek, *Konstytucja RP...*, s. 8.

³⁷ S. Łodziński, *Języki mniejszości narodowych w przestrzeni publicznej*, „Nauka” 2019, nr 3, s. 131.

³⁸ Ibidem.

Węgrzech, w Czechach i na Słowacji. We Włoszech oraz w Rumunii pojawiają się również tablice z nazwami w więcej niż dwóch językach³⁹. Zgodnie z art. 9 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym w gminach, w których liczba mieszkańców posługujących się językiem mniejszości jest nie mniejsza niż 20% ogólnej liczby mieszkańców, języki ojczyste mogą być używane jako te pomocnicze. Natomiast art. 12 stanowi, że w gminach tych można umieszczać także dwujęzyczne tablice (w językach polskim i mniejszości) z nazwami miejscowości, ulic oraz siedzib organów władzy publicznej. Język polski w dalszym ciągu pozostaje językiem urzędowym, ale jeśli ktoś koniecznie chce używać języka ojczystego w organach administracji, może wnieść pismo wraz z tłumaczeniem lub stawić się z tłumaczem⁴⁰.

Omawiając kwestie językowe mniejszości narodowych, kluczowa dla zagadnienia jest również ustawa z 1991 r. o systemie oświaty, w której art. 13 stanowi, że: „szkoła i placówka publiczna umożliwia uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury”⁴¹. Dodatkowo:

w pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły publiczne zapewniają podtrzymywanie kultury i tradycji regionalnej, a podręczniki szkolne i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej mogą być dofinansowywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania⁴².

Szczegółowo reguluje tę kwestię rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 sierpnia 2017 r.⁴³ w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Przedszkola, szkoły i placówki publiczne umożliwiają uczniom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej przez prowadzenie: nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej oraz języka regionalnego, a także nauki własnej historii i kultury⁴⁴.

³⁹ T. Strzałkowski, *Prawne aspekty wprowadzania dodatkowych nazw miejscowości w języku mniejszości*, „Samorząd Terytorialny” 2017, nr 11, s. 53.

⁴⁰ A.J. Siegień-Matyjewicz, *Prawo do dwujęzyczności, zgoda czy konflikt? Pogranicze*, „Studia Społeczne” 2011, t. XVII, s. 232.

⁴¹ T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 195. ze zm.

⁴² Ibidem.

⁴³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1627).

⁴⁴ Par. 1 rozporządzenia w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych.

Dla dzieci spełniających obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, w których zajęcia są prowadzone w języku mniejszości lub języku regionalnym, zajęcia są prowadzone także w języku polskim, w wymiarze 4 godzin tygodniowo⁴⁵.

Gwarancja używania języka mniejszości w sferze publicznej oraz wyrażania swoich poglądów, przekazywania i otrzymywania informacji w języku mniejszości znalazła swój wyraz w przepisach zapewniających mniejszościom narodowym dostęp do publicznych mediów. W ustawie o radiofonii i telewizji ustawodawca w art. 21 stanowi, że:

publiczna radiofonia i telewizja realizuje misję publiczną, oferując, na zasadach określonych w ustawie, całemu społeczeństwu i poszczególnym jego częściom, zróżnicowane programy i inne usługi w zakresie informacji, publicystyki, kultury, rozrywki, edukacji i sportu, cechujące się pluralizmem, bezstronnością, wyważeniem i niezależnością oraz innowacyjnością, wysoką jakością i integralnością przekazu⁴⁶.

Do zadań publicznej radiofonii i telewizji, wynikających z realizacji misji, należy w szczególności uwzględnianie potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym. Definicja misji publicznej pełni funkcję spoiwa dla poszczególnych zadań i obowiązków publicznej radiofonii i telewizji, stanowiąc punkt odniesienia dla sposobu ich realizacji. Ma ona charakter szeroki i całościowy, co oznacza, że programy i inne usługi mediów publicznych jako całość powinny spełniać jej wymogi⁴⁷.

Zgodnie z postanowieniami ustawy o radiofonii i telewizji przedstawiciele mniejszości powinni mieć swoich przedstawicieli w radach programowych tych oddziałów. W ramach realizacji tych postanowień Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (dalej: KRRiT) stworzyła definicję audycji kierowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz tych w języku regionalnym⁴⁸. Zgodnie ze stanowiskiem KRRiT audycja powinna łącznie spełniać następujące warunki:

- 1) w całości poświęcona jest problematyce dotyczącej mniejszości narodowych, etnicznych i społeczności posługującej się językiem regionalnym,
- 2) przedstawiciele mniejszości narodowej lub etnicznej nie tylko biorą w niej udział, ale

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Art. 21 Ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 805.).

⁴⁷ K. Wojciechowski, *Ustawa o Radiofonii i Telewizji. Komentarz*, Warszawa 2014, Legalis (el.).

⁴⁸ A. Malicka, *Status prawny mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce – ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym*, Wrocław 2017, s. 74.

sami mówią o sobie i o swoich sprawach,

- 3) wyraźnym adresatem audycji jest konkretna mniejszość narodowa lub etniczna czy społeczność posługująca się językiem regionalnym,
- 4) audycja realizowana jest w języku mniejszości narodowej, etnicznej lub w języku regionalnym,
- 5) audycja redagowana jest przez zespół złożony z przedstawicieli zainteresowanej mniejszości narodowej, etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym⁴⁹.

Realizacja pluralizmu kulturowego zakłada prezentowanie wielu tematów i opinii, a także różne formy uczestnictwa i dostępu do mediów oraz prezentowanie wszelkich wartości, poglądów i ról, z którymi mogą się identyfikować odbiorcy należący do odmiennych grup kulturowych i społecznych. Pluralizm kulturowy w ten sposób definiowany jest jednoznaczny z różnorodnością nastawioną na wzajemne oddziaływanie kultur w danym kraju czy regionie, wymianę informacji, dialog międzykulturowy, wzajemne uczenie się i zrozumienie pojęć pochodzących z różnych środowisk zdefiniowanych według pochodzenia etnicznego, religii i języka⁵⁰.

Sposób uwzględniania potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem lokalnym został w znacznym stopniu pozostawiony autonomii programowej nadawców publicznych. Mają oni narzucony obowiązek oferowania w wymienionych rodzajach języków „programów informacyjnych”. Zagadnienie to należy interpretować zgodnie z intencją ustawodawcy jako dotyczące audycji informacyjnych⁵¹. Uwzględnianie potrzeb mniejszości narodowych w działalności mediów publicznych nie powinno zawęzać się tylko do oferty programowej, ale również powinno mieć odzwierciedlenie w innych usługach tego typu mediów. Treści uwzględniające potrzeby mniejszości powinny być dofinansowane przez władze publiczne. Zgodnie bowiem z art. 18 ust. 1 i ust. 2 pkt 4 i 9 oraz art. 20 ust. 2 ustawy o mniejszościach:

organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu wspierania działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości, a środkami tymi mogą być w szczególności dotacje celowe lub

⁴⁹ Informacje pochodzą ze strony internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji: mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/mniejszosci-w-mediach-p/7505,Definicja-audycji-adresowanych-do-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-oraz-audyc.html [dostęp: 15.03.2020].

⁵⁰ M. Ratajczak, *Mniejszości narodowe i etniczne w polskich mediach publicznych*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowiec Polaków Litwy” 2017, t. 17, s. 401.

⁵¹ K. Wojciechowski, *Ustawa o Radiofonii i Telewizji...*

podmiotowe, m.in. na wspieranie programów telewizyjnych i audycji radiowych realizowanych przez mniejszości oraz propagowanie wiedzy o mniejszościach⁵².

Istotnym wsparciem praw mniejszości narodowych było powołanie na podstawie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Wynikało to z realizacji prawa mniejszości narodowych i etnicznych do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej, zawartego w art. 35 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz z implementacji Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych. Komisja Wspólna jest organem, w którym mniejszości narodowe i etniczne uzyskały swoje przedstawicielstwo oraz faktyczny wpływ na kształtowanie polityki administracji rządowej wobec mniejszości i jej realizację⁵³. Działania Komisji powinny przyczynić się do polepszenia efektywności polityki państwa wobec mniejszości, jak również wsparcia dialogu z ich przedstawicielami. Tym samym Komisja służy osiągnięciu celów, jakimi są określenie podstawowych praw i obowiązków osób należących do mniejszości czy zagwarantowanie regulacji o charakterze społecznym. Ideą, która przyświecała utworzeniu Komisji, było także objęcie szczególną ochroną osób należących do mniejszości⁵⁴.

W skład Komisji Wspólnej wchodzi poszczególni przedstawiciele organów administracji; należy wskazać tu na ministrów do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, administracji publicznej, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, oświaty i wychowania, finansów publicznych, pracy, zabezpieczenia społecznego, spraw zagranicznych, szkolnictwa wyższego, a także ministrów spraw zagranicznych, wewnętrznych oraz sprawiedliwości, jak również Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, przedstawiciela Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu⁵⁵.

Zgodnie z regulaminem Komisji wyróżniono trzy zespoły problemowe: do spraw edukacji, do spraw kultury i mediów oraz do spraw romskich⁵⁶. Działalność Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych można określić jako jeden z elementów realizacji konstytucyjnego obowiązku władz państwa polegającego na zapewnieniu

⁵² Ibidem, s. 14.

⁵³ A. Malicka, *Status prawny mniejszości narodowych...*, s. 69.

⁵⁴ O. Hałub, *Cele i zadania Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych*, Wrocław 2017, s. 158.

⁵⁵ Ibidem, s. 160.

⁵⁶ Par. 1 ust. 2,3 Zarządzenia nr 74 Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 lipca 2007 r. w sprawie regulaminu pracy Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych (M.P. Nr 45, poz. 534).

odpowiednich instrumentów ochrony statusu mniejszości narodowych i etnicznych. Komisja nie dysponuje własnymi instrumentami służącymi wyżej wskazanemu celowi i jest organem tylko opiniodawczo-doradczym, jednak w praktyce ma wpływ na kształt rozwiązań i inicjatyw podejmowanych przez ustawodawcę.

Aktywność polityczna organizacji mniejszości narodowych i etnicznych ma zróżnicowany charakter, a w jej obszar działania wchodzi takie działania jak, np.: uczestnictwo w wyborach, organizowanie poparcia politycznego, udział w debacie publicznej dotyczącej kwestii etnicznej. Każda z tych form aktywności pełni inną funkcję, zarówno w odniesieniu do reprezentowanej mniejszości, jak i całości systemu politycznego⁵⁷. Polska postrzegana jest jako państwo, które ułatwia, ale nie gwarantuje reprezentantom mniejszości narodowych obecności w Sejmie czy Senacie. W wyborach parlamentarnych w 1991 i 1993 roku organizacje reprezentujące mniejszości narodowe mogły zgłaszać swoich kandydatów w dowolnym okręgu wyborczym, warunkiem było jednak zebranie minimum 20 tys. podpisów (z kolei dla pozostałych obywateli było to 50 tys. podpisów)⁵⁸. Poza tym takie komitety nie musiały spełniać wymogu rejestracji minimum w pięciu okręgach, aby wystawić swoich kandydatów w całym państwie⁵⁹. W 1993 roku dodatkowo wprowadzono przepis zwalniający komitety wyborcze mniejszości narodowych z konieczności przekroczenia pięcioprocentowego wyborczego progu, aby móc uzyskać mandat na szczeblu okręgowym i siedmioprocentowego, aby uzyskać mandat na poziomie krajowym. Obecnie obowiązujący kodeks wyborczy również przewiduje zwolnienie komitetów wyborczych utworzonych przez organizacje mniejszości narodowych z wymogu przekroczenia pięcioprocentowego progu wyborczego⁶⁰. Jest to pewnego rodzaju swoboda, którą uznaje się za przejaw dyskryminacji wyrównawczej pozwalającej mniejszościom narodowym na uzyskanie reprezentacji w Sejmie⁶¹. Wynika to również z Konstytucji: art. 35 ust. 2 odgrywa w praktyce ważną rolę jako swoista legitymacja do wprowadzania preferencji dla mniejszości narodowych w zakresie prawa wyborczego. Chodzi tu zwłaszcza o różne rozwiązania prawne, które powinny zagwarantować lub ułatwić wybór osób będących w grupie mniejszości narodowych lub etnicznych do parlamentu bądź lokalnych organów przedstawicielskich, a przez to zapewnienie mniejszościom reprezentacji,

⁵⁷ D. Kowalewska, *Organizacja mniejszości narodowych i etnicznych jako podmioty etnopolityki*, „Acta Politica” 2015, nr 34, s. 38.

⁵⁸ M. Gałązka, *Prawa wyborcze mniejszości narodowych w państwach grupy Wyszehradzkiej*, „Studia Wyborcze” 2016, t. 22, s. 79.

⁵⁹ Ustawa z dnia 28 czerwca 1991 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 59, poz. 252 ze zm.).

⁶⁰ Art. 197 Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2019 r., poz. 684 ze zm.).

⁶¹ T. Kowalczyk, *Znaczenie zasady równości prawa wyborczego w prawie polskim przed wejściem w życie Kodeksu wyborczego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2013, nr 2, s. 134.

której przy zastosowaniu ogólnych reguł prawdopodobnie nie uzyskałyby ze względu na swoją liczebność⁶². W Polsce jedynym komitetem wyborczym mniejszości narodowej jest Komitet Wyborczy Mniejszość Niemiecka. W 1993 roku zdobył 3 mandaty, w 1997, 2001 i 2005 – 2 mandaty, a w 2007, 2011, 2015 – 1 i w 2019 również 1 mandat⁶³.

W przeszłości Trybunał Konstytucyjny analizował zagadnienia związane z udziałem komitetów wyborczych zarejestrowanej mniejszości narodowej w wyborach powszechnych do Sejmu. Zagadnienie to dotyczyło rozumienia samego pojęcia „komitetu wyborczego organizacji mniejszości narodowych”, o którym mowa była w art. 91 ust. 3 Ordynacji wyborczej do Sejmu oraz zakresu badania prawdziwości oświadczeń tych komitetów⁶⁴. Trybunał uznał, że u podstaw regulacji zawartej w art. 5 ust. 1 Ordynacji wyborczej leży wyrównanie szans obywateli polskich należących do mniejszości narodowych w zakresie ich udziału w organach przedstawicielskich⁶⁵. Przewidziana w tym przepisie możliwość skorzystania przez komitety wyborcze zarejestrowanych organizacji mniejszości narodowych ze zwolnienia z progów wyborczych stanowi odstępstwo od zasady równości prawa wyborczego w znaczeniu materialnym⁶⁶.

W Polsce aktualnie istnieje tylko odsetek mniejszości narodowych, stąd ułatwienia wyborcze dla mniejszości narodowych istnieją, ale są niewielkie lub też niezbyt rozbudowane. Można dokonać pod tym względem porównań. Tytułem przykładu, na Słowacji występują bardzo liczne mniejszości narodowe, jednak, podobnie jak w Republice Czeskiej, nie przewidziano tam jakichkolwiek ułatwień dla reprezentantów mniejszości narodowych ubiegających się o mandat parlamentarny. Na tym tle polskie rozwiązania prawne ocenia się jako istotne⁶⁷.

Do zagadnień mniejszości narodowych odwołuje się także Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny⁶⁸. Reguluje ona w art. 256 penalizację przestępstw popełnianych na tle etnicznym, zgodnie z Decyzją ramową Rady Europejskiej 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych. Propagowanie nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość w rozumieniu art. 256 § 1 k.k. może być kierowane zarówno do osób, które są już przekonane do negacji demokratycznego ustroju państwa i pochwalają ustrój totalitarny, gdyż w tym wypadku

⁶² P. Czarny, *Komentarz do art. 35...*, s.19.

⁶³ M. Gałązka, *Prawa wyboru mniejszości narodowych...*, s. 80.

⁶⁴ Uchwała TK z dnia 30 kwietnia 1997 r., W 1/97; Dz.U. Nr 50, poz. 324.

⁶⁵ M. Safjan, L. Bosek, *Konstytucja RP...*, s. 9.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ M. Gałązka, *Prawa wyboru mniejszości narodowych...*, s. 86.

⁶⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2345 ze zm., dalej: k.k.).

utwierdza te osoby w swoich poglądach, jak i do osób, które sprawcy chcą przekonać do swoich antydemokratycznych idei⁶⁹. Sąd Najwyższy wskazał, że:

nawoływanie do nienawiści z powodów wymienionych w art. 256 k.k. – w tym na tle różnic narodowościowych – sprowadza się do tego typu wypowiedzi, które wzbudzają uczucia silnej niechęci, złości, braku akceptacji, wręcz wrogości do poszczególnych osób lub całych grup społecznych lub wyznaniowych bądź też z uwagi na formę wypowiedzi podtrzymują i nasilają takie negatywne nastawienia i podkreślają tym samym uprzywilejowanie, wyższość określonego narodu, grupy etnicznej, rasy lub wyznania⁷⁰.

Od końca 2015 r. sprawy dotyczące ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz problematyka przeciwdziałania dyskryminacji pozostają we właściwości działającego w strukturze Biura Rzecznika Praw Obywatelskich Zespołu ds. Równego Traktowania i stanowiącego jego część Wydziału Praw Migrantów i Mniejszości Narodowych⁷¹. Wydział ten rozpatruje skargi kierowane do Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawach przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych, przypadków dyskryminacji ze względu na rasę, narodowość, pochodzenie etniczne lub wyznanie, a także przestępstw motywowanych nienawiścią⁷².

Do problematyki mniejszości narodowych odwołuje się także Ustawa z dnia 23 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, gdzie pojawia się wzmianka, że strefa zadań publicznych obejmuje zadania w zakresie m.in. działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego⁷³.

Podsumowanie

Ustrojodawca ujął mniejszości narodowe w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, co oznacza, że polityka prowadzona wobec mniejszości narodowych jest w Polsce szczególnie istotna. Również w innych aktach prawnych niższej rangi mniejszości znalazły swoje odzwierciedlenie, w szczególności w ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym zawarto postanowienia mające za zadanie rozwój i podtrzymywanie tożsamości narodowej i etnicznej mniejszości. Istotne znaczenie dla praktyki stosowania

⁶⁹ B. Gadecki, *Komentarz do art. 256 Kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna art. 252–316. Komentarz*, Warszawa 2017, Legalis (el.), s. 2.

⁷⁰ Postanowienie z dnia 5 lutego 2007 r., IV KK 406/06, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 367.

⁷¹ Informacja Rzecznika Praw Obywatelskich na temat skarg i wniosków dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych, które wpłynęły do Biura RPO w latach 2016–2018, (XI.037.1.2019.MS), Warszawa 2019, s. 2.

⁷² Ibidem, s. 3.

⁷³ Art. 4 ust.1 pod. 5 Ustawy z dnia 23 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1057 ze zm.).

przepisów o prawach mniejszości narodowych i etnicznych ma wprowadzenie przez ustawodawcę definicji mniejszości narodowej, etnicznej i języka regionalnego oraz dokonanie w samej ustawie enumeratywnego wyliczenia mniejszości spełniających przewidziane w ustawie kryteria. Dodatkowo wydane zostały rozporządzenia wykonawcze do ustawy, które szczegółowo regulują stosunek np. placówek oświatowych do mniejszości narodowych. Sam ustawodawca przewidział dla nich wiele swobód, jak np. posiadanie własnej telewizji regionalnej, gazety czy też radia. Największy zakres przewidziany jest dla mniejszości w życiu politycznym, jednakże tutaj również ustawodawca przewidział miejsce dla aktywności tej grupy, powołując Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych. W celu praktycznego zastosowania przepisów ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym, jak również innych przepisów określających status prawny mniejszości w Polsce z pewnością istotne jest również rozwijanie świadomości społeczeństwa w zakresie funkcjonowania mniejszości narodowych i etnicznych oraz przysługujących im praw.

Bibliografia

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, Legalis (el.).
- Białek T., *Międzynarodowe standardy ochrony praw mniejszości narodowych i ich realizacja na przykładzie Białorusi, Litwy i Ukrainy*, Warszawa 2008.
- Byczkowski J., *Mniejszości narodowe w Europie 1945–1974*, Opole 1976.
- Czarny P., *Komentarz do art. 35 Konstytucji RP*, [w:] M. Safjan, L. Bosek, *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016, Legalis (el.).
- Gadecki B., *Komentarz do art. 256 Kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna art. 252–316. Komentarz*, Warszawa 2017, Legalis (el.), s. 2.
- Gałązka M., *Prawa wyborcze mniejszości narodowych w państwach grupy Wyszehradzkiej*, „*Studia Wyborcze*” 2016, t. 22, s. 75–86.
- Gardocka T., Jagiełło D., *Pojęcie mniejszości narodowych w prawie polskim a rzeczywistość społeczna*, „*Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy*” 2018, t. 18, s. 143–157.
- Hałub O., *Cele i zadania Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych*, Wrocław 2017.
- Informacja Rzecznika Praw Obywatelskich na temat skarg i wniosków dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych, które wpłynęły do Biura RPO w latach 2016-2018, (XI.037.1.2019.MS), Warszawa 2019.

Jabłoński M., *Aktualne problemy ochrony wolności i praw mniejszości w Polsce i na świecie*, Wrocław 2017.

Kowalczyk T., *Znaczenie zasady równości prawa wyborczego w prawie polskim przed wejściem w życie Kodeksu wyborczego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2013, nr 2, s. 119–138.

Kowalewska D., *Organizacja mniejszości narodowych i etnicznych jako podmioty etnopolityki*, „Acta Politica” 2015, nr 34, s. 27–47.

Krasnowolski A., *Prawa mniejszości narodowych i mniejszości etnicznych w prawie międzynarodowym i polskim*, Opracowania Tematyczne 599, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Warszawa 2011.

Łodziński S., *Języki mniejszości narodowych w przestrzeni publicznej*, „Nauka” 2019, nr 3, s. 125–145.

Malicka A., *Status prawny mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce – ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym*, Wrocław 2017.

Ratajczak M., *Mniejszości narodowe i etniczne w polskich mediach publicznych*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2017, t. 17, s. 394–412.

Sięgień-Matyjewicz A.J., *Prawo do dwujęzyczności, zgoda czy konflikt? Pogranicze*, „Studia Społeczne” 2011, t. XVII, s. 229–244.

Strzałkowski T., *Prawne aspekty wprowadzania dodatkowych nazw miejscowości w języku mniejszości*, „Samorząd Terytorialny” 2017, nr 11, s. 53–64.

Wojciechowski K., *Ustawa o Radiofonii i Telewizji. Komentarz*, Warszawa 2014, Legalis (el.).

Wykaz cytowanych aktów prawnych

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.).

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. z 2017 r., poz. 1153 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 czerwca 1991 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 59, poz. 252 ze zm.).

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 195. ze zm.).

Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 805.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2345 ze zm.).

Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 672).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j.

Dz.U. z 2020 r., poz. 1057 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. z 2017 r., poz. 823).

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2019 r. poz. 684 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1627).

Zarządzenie nr 74 Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 lipca 2007 r. w sprawie regulaminu pracy Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych (M.P. Nr 45, poz. 534).

Wykaz cytowanych orzeczeń sądowych

Uchwała TK z dnia 30 kwietnia 1997 r., W 1/97; Dz.U. Nr 50, poz. 324.

Uchwała TK z dnia 13 maja 1997 r., W 7/96; Dz.U. Nr 53, poz. 346.

Wyrok TK z dnia 30 stycznia 1991 r., K 11/90, OTK 1991, nr 1, poz. 2.

Wyrok TK z dnia 15 lipca 2010 r., K 63/07, OTK-A 2010, nr 6, poz. 60.

Wyrok SN z dnia 5 grudnia 2013 r., III SK 10/13, OSNP 2015, nr 1, poz. 17.

Postanowienie SN z dnia 18 marca 1998 r., I PKN 4/98, OSNAPiUS 1999, nr 5, poz. 170.

Postanowienie SN z dnia 5 lutego 2007 r., IV KK 406/06, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 367.

Postanowienie SN z dnia 14 lutego 2007 r., III SK 20/06, OSNP 2008, nr 3–4, poz. 54.

Źródła internetowe

mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/mniejszosci-w-mediach-p/7505,Definicja-audycji-adresowanych-do-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-oraz-audyc.html [dostęp: 15.03.2020].

Kochanowski J., *Prawa mniejszości narodowych i etnicznych w praktyce*, www.brpo.gov.pl/index.php?md=1630 [dostęp: 4.11.2019].

Słowa kluczowe: status prawny, mniejszości narodowe, mniejszości etniczne, ochrona prawna
Key words: legal status, national minorities, ethnic minorities, legal protection

Summary

Status and legal protection of national and ethnic minorities in Poland

The aim of the article is to determine the legal status of national and ethnic minorities in Poland. The starting thesis of the research is the statement that the policy of national minorities' rights protection is a constantly creating area and it has a dynamic character. In cases of studying certain legal phenomena and the need for their simultaneous qualification, references are made primarily to the existing stock of known institutions in the hope of finding those that could accommodate the studied fragment of legal reality. Thus, the article considers how useful in relation to groups of national minorities is, for example, the concept of non-discrimination, from the assumption of which it follows that the creation of specific regulations, allows the realization of certain protection of minority rights. The research method is the analysis of normative material, mainly Polish law and the position of Polish doctrine. The adopted solution is supported by the fact that the issue of national minorities is a specific Polish model, based on a specific historical background, despite the fact that currently national minorities are not numerous in Poland. The subject of the analysis is also the jurisprudence of the Supreme Court, the Constitutional Tribunal and the Court of Justice, mainly concerning the interpretation of the issue related to the rights of national minorities.